



NME-Centrum
de klyster



excursie en lesbrief



Heksjespad

Inleiding

Welkom! Bij de Excursie “Heksjespad” op Botniahiem te Damwâld.

Lekker buiten met de kleuters op speelse wijze genieten van de mooie natuur o.l.v. een gids.

De kleuters gaan een heksjespad lopen waarin ze allerlei opdrachtjes gaan doen: heksensoep maken, bezems maken, leren vliegen, toverdrankjes brouwen, kruiden ruiken en proeven en dieren leren kennen en “beter maken”. Ook leren de kleuters iets van de geschiedenis van heksen als echte kruidenvrouwtjes en de angst voor heksen van de mensen van vroeger. De kinderen mogen verkleed als echte heksen en tovenaars waardoor de fantasie van de kleuters optimaal gebruikt wordt, zonder ze angst aan te jagen. Het gaat hier n.l. om een “goede heks”.

Natuuronderwijs moet afgestemd worden op de belevingswereld en ontwikkelingsniveau van kleuters. Bij het ontwikkelen en uitvoeren van de excursie is uitgegaan van vier karakteristieke eigenschappen van kleuters: spelend ontdekken, het gebruik van alle zintuigen, inlevingsvermogen en verzamelen en sorteren. De excursie vormt de basis van deze lesbrief met achtergrondinformatie, lessuggesties en werkbladen ter voorbereiding en verwerking in de klas.

Deze leerzame natuurexcursie is voor de allerkleinsten een groot feest, maar ook voor de gids, de leerkracht en de begeleiders. Succes verzekerd!!

Veel plezier tijdens de excursie!

Marjolein Staal,
NME-coördinator



Wat hoort bij dit project?

Deze lesbrief (downloadbaar van de website van de Klyster)

Wat moet u zelf moet regelen en doen?

- Voorbereiding op de excursie. Zie onder het kopje “Vorbereiding op de Excursie”
- Achtergrondinformatie uit deze lesbrief doornemen
- Vorbereidende les geven

Voor wie is dit project bedoeld?

Groep 1 en 2 van de basisschool.

Evaluatie

De Klyster is benieuwd naar uw mening over deze lesbrief en over de excursie. Wilt u het digitale evaluatieformulier na afloop invullen? Het kost u 2 minuutjes van uw tijd. U vindt het formulier op www.klyster.nl onder het kopje activiteiten.

Door wie is dit project mogelijk gemaakt?

De Excursie “Heksjespad” is een initiatief van NME-Centrum De Klyster.

Greetje Wever heeft het project bedacht en gemaakt.

De Klyster is het intergemeentelijk Centrum voor Natuur en Milieu-educatie van de gemeenten Dongeradeel, Dantumadiel en Kollumerland c.a.

De excursie wordt verzorgd door Klystergids Betty Kooistra: 0511-463681 of 06-51932500.

De lesbrief is samengesteld door Marjolein Staal en Greetje Wever, eindredactie: Greetje Wever.

Vormgeving door Argiope Webdesign.

De foto's in de lesbrief zijn gemaakt door Greetje Wever en Betty Kooistra.

Vragen?

Bel dan met NME Centrum De Klyster 0511-425555 en spreek de voicemail in. U wordt z.s.m. teruggebeld. Of mail info@klyster.nl

Meer weten?

www.klyster.nl → kijk bij “UurNatuur”



Vorbereiding op de excursie

Waar is de excursie?

Botniahiem vindt u aan de Trekwei 8b, 9104 AB te Damwâld.

Hoe plan ik een excursie?

U kunt zich online opgeven via de site www.klyster.nl/uurnatuur. Ga naar groep 1 / 2 en klik op de aanmeldknop. U ontvangt daarna een bevestigingsmail.

Hoe lang duurt de excursie?

De excursie duurt 1,5 - 2 uur. Voor de heen en terugreis moet u extra tijd inplannen. De gids staat op de afgesproken tijd op u te wachten. Wees ruim op tijd, zodat de excursie op de geplande aanvangstijd kan beginnen.

Wat kost de excursie?

De school betaalt voor de excursie een eigen bijdrage per kind. Begeleiders zijn gratis. Na de excursie ontvangt de school een rekening.

Slecht weer?

De gids kan als het weer slecht is, de excursie afzeggen. De gids belt dan met de school.

Wat moet de school regelen?

Vervoer:

De school moet zelf vervoer regelen. U rijdt langs de Sûkerei door tot het volgende parkeerterrein waar u gratis kunt parkeren in de P-vakken.

Begeleiding:

De gids neemt de leiding. De leerkracht en de chauffeurs nemen ieder een groepje van ongeveer 4 kinderen onder hun hoede.

Kleding:

Kleren en schoenen die lekker zitten en vies mogen worden. Bij slecht weer laarzen aan! Ook de begeleiders.

Meenemen:

De kinderen kunnen op een ochtendexcursie hun fruit meenemen. Het is handig om een fototoestel mee te nemen. De Klyster ontvangt graag uw 2 mooiste kiekjes.



Eten/drinken

Kinderen krijgen drinken en een snoepkikker. Eventueel nog fruit van de kinderen. Leerkrachten kunnen voor zichzelf en de begeleiders koffie en bekertjes meenemen. Geen snoep.

Wat moet de leerkracht van te voren met de leerlingen bespreken?

Het is belangrijk dat de leerkracht van te voren in de klas de brief (zie lessuggestie 1) voorleest om alvast in de juiste sfeer te komen.

Wat kan de leerkracht na de excursie met de kinderen doen?

Er zijn 7 lessuggesties in deze lesbrief opgenomen die die voortborduren op het thema heksen. Zo kunt u er een echte themaweek/themaweken van maken. Verder staan er tips vermeld waar meer materiaal te vinden is.



Achtergrondinformatie

De excursie is uitgezet op het terrein van Botniahiem in Damwâld. Er is bewust voor deze gevarieerde, natuurrijke omgeving gekozen. De kinderen maken op dit terrein kennis met verschillende biotopen en de daarbij behorende kenmerken: een weidegebied en een bos. Een open weidegebied met groen gras, geurende bloeiende bloemen, fluitende vogels en losstaande bomen en struiken is heel anders dan een bos met dicht op elkaar staande bomen, grillige boomwortels, rondslingerde takken en een zacht bladerdek.

De excursie is afgestemd op de belevingswereld en ontwikkelingsniveau van kleuters. Bij het ontwikkelen en uitvoeren van de excursie is uitgegaan van vier karakteristieke eigenschappen van kleuters: spelend ontdekken, het gebruik van alle zintuigen, inlevingsvermogen en verzamelen en sorteren.



Doelstellingen

Doelen voor deze excursie:

- Leren dat planten verschillende eigenschappen, kleuren en geuren hebben.
- Onderscheid maken tussen verschillende geuren.
- Onderscheid maken tussen verschillende smaken en dit kunnen benoemen.
- Leren dat planten eetbaar, geneeskrachtig maar ook giftig kunnen zijn.
- Eigenschappen van verschillende vloeistoffen ontdekken.
(dik, dun, zwaar, licht, stroperig, schuimend etc.)
- Zorg dragen voor de natuur d.m.v. dieren “beter maken”.
- Kennen en herkennen van verschillende diersoorten.
- Kennen en herkennen van verschillende planten en bomen.
- Verzamelen en sorteren van verschillende natuurlijke materialen.
- Iets weten over de geschiedenis van heksen als kruidenvrouwtjes.
- Een aantal namen in de natuur leren met het woordje “heks” erin.
(heksenbezem in een berk, heksenkring van paddenstoelen)

Door gebruik te maken van de fantasie die kleuters zo eigen is worden deze doelstellingen verpakt in allerlei leuke, fantasievolle opdrachten.



Lessuggesties

Lessuggestie I: Inleidend gesprekje / Ynlidend petear



- Doel:**
- Voorbereiden van de excursie
 - Mondelinge taalontwikkeling en woordenschat
 - Functionele geletterdheid
- Materiaal:** Bijlage 1 of Bijlage 2 (Frysk), opgerold, vies gemaakt en met een lintje eromheen.
- Werkvorm:** In de kring, klassikaal
- Tijdsduur:** 15/20 minuten
- Uitvoering:** Als voorbereiding van de excursie kunt u melden dat u een heel vreemde brief heeft gekregen. (Het is leuk als u het papier van de brief wat groezelig en vies maakt want hij is nl. bezorgd op school door een uil, die u nog net heeft zien wegflyegen.) Van wie zou zo'n brief toch kunnen zijn? Wie laat nu een brief bezorgen door een uil? Als de kinderen op een heks komen, kunt u verder gaan met het ophalen van de voorkennis:



- Wat weet je van heksen?
- Waar wonen heksen dan?
- Wat doen heksen?
- Hoe zien heksen eruit?
- Bestaan heksen echt? (Het is belangrijk dat kinderen beseffen dat het fantasie is maar dat ze nog wel mee willen gaan in het verhaal. Ook kunt u noemen dat mensen vroeger wél in heksen geloofden en dat er ook wel kruidenvrouwtjes waren die mensen konden genezen. Omdat anderen dat niet geloofden of begrepen werd het bestempeld als tovenarij.)
- Zijn heksen gevaarlijk? (noem ook even giftige stoffen)
- Zijn er naast stoute heksen ook lieve heksen?

Daarna leest u de brief van de heks voor. (zie bijlage 1)

Hierna stelt u de volgende vragen:

- Wat is er gebeurd?
- Waarover maakt de heks zich zorgen?
- Wat is ze allemaal kwijtgeraakt?
- Zou dit een lieve of een stoute heks zijn?
- Hebben jullie zin om de heks te gaan helpen?
- Hoe zouden we de heks kunnen helpen?





Utfiering:



As tarieding op de ekskurzje kinne jo melde dat jo in tige frjemde brief krigen ha. (it is aardich om de brief wat smarch te meitsjen want hy is nammentlik besoarge troch in ûle dy't jo noch krekt fuort fleanen seagen) Fan wa soe sa'n nûvere brief no wêze kinne? Wa lit no in brief besoargje troch in ûle? As de bern sels al op in hekse komme kinne jo fierder gean mei it opheljen fan de foarkennis:

- Wat witte we fan heksen?
- Wêr wenje heksen dan?
- Wat dogge heksen?
- Hoe sjogge heksen derút?
- Bestean heksen echt? (It is wichtig dat bern beseffe dat it fantasy is mar wol yn it ferhaal mei wolle gean. Jo kinne wol alfêst neame dat minsken froeger al yn heksen leauwden en dat der ek wol krûdenfrouwtsjes wiene dy't minsken geneze koene. Omdat guon minsken dat net begrepen of leauwden tochten se dat it tsjoenderij wie.)
- Binne heksen gefaarlik? (beneam ek eefkes giftige stoffen)
- Binne der neist ûndogense heksen ek leave heksen?

Dêrnei lêze jo de brief fan de heks foar. (sjoch bijlage 2)

Hjirnei stelle jo de folgjende fragen:

- Wat is der bard?
- Wêroer makket de hekse har soargen?
- Wat is se allegear kwyt rekke?
- Soe dit in leave of in ûndogense hekse wêze?
- Sille wy de hekse besykje te helpen?
- Hoe soenen wy har helpe kinne?

Lessuggestie 2: Spel/fantasieles in het speellokaal

(dizze les kinne jo fansels ek yn it Frysk jaan)

Doel:

- Verhaalbegrip
- Prikkelen fantasie
- Begrippen: links, rechts, schuin omhoog, schuin omlaag, zigzag, ver, dichtbij, warm, koud, heet, kokend, borrelend.
- Spelbegrip en tikspel spelen

Materiaal:

- een stok/ heksenbezem voor elk kind (evt. de bezems die gemaakt zijn op de excursie)
- een heksenpan/emmer/hoepel
- een grote roerlepel



- krijt/ een aantal hoepels om in het rond te leggen
 - een toverstok
 - een heksenhoed voor de leerkracht
- Werkvorm: In het speellokaal
- Tijdsduur: 40 minuten
- Uitvoering: **START**

Vraag de kinderen of ze zin hebben om mee te gaan naar het heksenbos en te kijken of de heks thuis is. Doe alsof het heel koud is en heel hard waait, we moeten tegen de wind in lopen! Eenmaal in het “bos” moeten we over hoge boomstronken heen stappen en over waterplassen heen springen. We plukken lekkere besjes van de stuiken en smullen die op. De kinderen mogen even uitrusten op een grote boomstam (de bank)



VLIEGLES

Dan pakt de leerkracht de heksenhoed en doet die op. De “heks” is verbaasd dat er ineens zoveel kinderen in haar bos op bezoek zijn. Wat komen jullie doen? Of willen jullie soms ook leren vliegen op een bezemsteel? Dat willen de kinderen wel en de heks geeft een vlieglesje:

- klaarstaan met de bezem tussen je benen en rustig een rondje vliegen
- naar links de bocht om
- naar rechts de bocht om
- schuin omhoog en schuin omlaag
- zigzag tussen de bomen door
- cirkelen op de plaats, denk erom dat je niet “dronken” wordt
- tot slot in een lange rij weer terug naar de boomstam

De heks is enthousiast! Zulke goede leerlingen heeft ze niet vaak gehad. Willen ze ook een **TOVERLESJE**? (natuurlijk!)

De heks betovert groep voor groep de kinderen in: muizen, spinnen, slakken en kikkers en stuurt ze vervolgens naar de hoeken van het lokaal. In het midden zet ze de pan neer en pakt haar lepel. Met krijt tekent ze een grote cirkel om de pan. (of leg een cirkeltje hoepels neer) Ondertussen improviseert de heks dat ze erge honger heeft en wel trek heeft in een lekker soepje... Nu is het tijd voor enige uitleg: de leerkracht zet de hoed af en neemt de kinderen in vertrouwen over hoe het spel zal gaan.

SPEL : heksensoep maken

Uitleg: de heks raakt met haar toverstok een aantal dieren aan waarvan ze eens een lekker soepje zal koken. De dieren gaan braaf in de pan zitten en





de heks stookt het vuurtje op en roert in de pan. Zolang het nog koud is blijven de dieren rustig zitten, als het warmer wordt gaan ze meer bewegen en als het heet wordt gaan ze trappelen. Pas als de soep kookt/begint te borrelen springen ze eruit en probeert de heks ze achterna te gaan. Als ze weer veilig in de hoek zijn, zijn ze vrij en begint het spel opnieuw en kiest de heks kinderen die nog niet in de pan geweest zijn. Aan het eind van het spel worden de dieren weer omgetoverd in kinderen.

SPEL 2: tovertikkertje

De heks tikt met haar toverstok de kinderen die dan meteen wijdbeens aan de grond genageld staan. De andere kinderen kunnen de vastgegroeide kinderen bevrijden door door het poortje te kruipen van voor naar achter. Herhaal dit spel evt. met een kind dat de heks mag spelen.

SLOT

De heks is moe, ze heeft genoeg getoverd. Ze vraagt of de kinderen nog eens weer op bezoek komen en gaat ze voor het bos uit, ze wijst ze de weg en neemt afscheid.

Lessuggestie 3: Digitaal prentenboek 'Stap maar op mijn bezemsteel'



- Doel:
- Boekoriëntatie
 - Verhaalbegrip
 - Luisterhouding
 - Woordenschat
 - Klankherkenning en rijmen

Materiaal: een digibord

Tijdsduur: 15 minuten

Uitvoering: Open de powerpoint op

<http://leermiddel.digischool.nl/po/leermiddel/6260a9d7d3875f4584d77dc5c50f659e?s=7.11>



Het verhaal past goed bij de sfeer van het gebeuren in het bos. Ook deze heks houdt van dieren en raakt van alles kwijt.

U kunt de powerpoint af en toe stop zetten om de kinderen te laten meedenken en te voorspellen hoe het verder zal gaan. Ook kunt u de powerpoint eventueel printen om er in de klas een boek van te maken. Het hele boek is op rijm, ook daar kunt u aandacht aan besteden.

Lessuggestie 4: Wat hoort bij een heks en wat niet?

- Doel:
- Taalontwikkeling en woordenschat
 - Visueel geheugen

- Materiaal:
- Allerlei materiaal (of plaatjes daarvan) dat hoort bij een heks (een heksenketel, heksenbezem, flesje toverdrank, toverstok, kristallen bol, zwarte kat, heksenhoed, heksenschoen e.d.)
 - Allerlei materiaal (of plaatjes daarvan) dat niet hoort bij een heks (gewone pan, gewone bezem, gewone fles, stokje, gekleurde kat, gewone hoed, gewone schoen e.d.)
 - Zwarte doek

Werkvorm: in de kring

Tijdsduur: 15 minuten

Uitvoering: Met de materialen gaat u eerst met de kinderen sorteren: wat hoort bij een heks en wat niet?

Daarna bedekt u met de zwarte doek de heksenspullen. U “tovert” m.b.v. de doek één of twee van de heksenspullen weg. Weten de kinderen wat er ontbreekt?



Lessuggestie 5: Heksenhoek

Maak m.b.v. de heksenpullen een heksenhoek in de klas waar de kinderen in kunnen spelen.

- Doel:
- Uitbreiden woordenschat
 - Stimuleren samenspel
 - Prikkelen fantasie
 - Mondelinge taalvaardigheid
- Materiaal:
- Kleden
 - Allerlei heksenpullen zoals: pan, flesjes, lepel, bezem, toverstok, recepten, heksenkleding en schoenen
 - Dieren die bij een heks horen: vleermuizen, zwarte kat, spinnen e.d.
- Werkvorm: tijdens het hoekenwerk
- Tijdsduur: 30-40 minuten
- Uitvoering: Leid het spel eerst in door samen te bespreken of zelf een klein toneelstukje in de heksenhoek te spelen. Zo stimuleert u de fantasie en creativiteit. Laat de kinderen nadenken over wat ze allemaal in de heksenhoek kunnen spelen. Speel evt. zelf af en toe mee of laat ze aan het eind van de werkles een kleine presentatie geven.



Lessuggestie 6: Hekenspel

- Doel: beginnende geletterdheid en woordenschat
- Materiaal:
- een letterdobbelsteen
 - de werkbladen
 - kaartjes om erop te leggen
 - zie bijlagen voor de plaatjes (8 blaadjes in totaal)
- Werkvorm: tijdens de werkles met een groepje van 4
- Tijdsduur: 15 minuten
- Uitvoering: Dit is een spel voor 4 spelers. Elke speler krijgt een kaart met daarop een heks en een aantal heksenspulletjes. Een hoed, een bezem, een toverstaf, een vleermuis, een pan en een spin.



Het spel draait om het herkennen van de beginletters van de heksenspulletjes. Op een (kleuren)dobbelsteen worden stickertjes geplakt met daarop de letters h, v, t, b, p en s.

De spelers gooien om de beurt met de dobbelsteen en benoemen de letter die ze gegooit hebben. Vervolgens proberen ze te achterhalen welk van de heksenspulletjes begint met de betreffende letter. Als dit gelukt is, mag het kaartje van het voorwerp op de afbeelding gelegd worden. De speler die het eerst alle 6 de kaartjes op zijn/haar kaart heeft, heeft gewonnen.



Lessuggestie 7: Cijfertaart - Tel de heksen en hun spulletjes

- Doel:
- Tellen en getalbegrip
 - Kleurenkennis
 - Woordenschat
- Materiaal:
- Kartonnen cirkel met gekleurde pijlen aan de ene kant en de cirkel met heksenspullen aan de andere kant (zie voorbeeld en de bijlage)
 - Bijpassende knijpers met de juiste cijfers erop
- Werkvorm: individueel tijdens de werkles
- Tijdsduur: 5 à 10 minuten

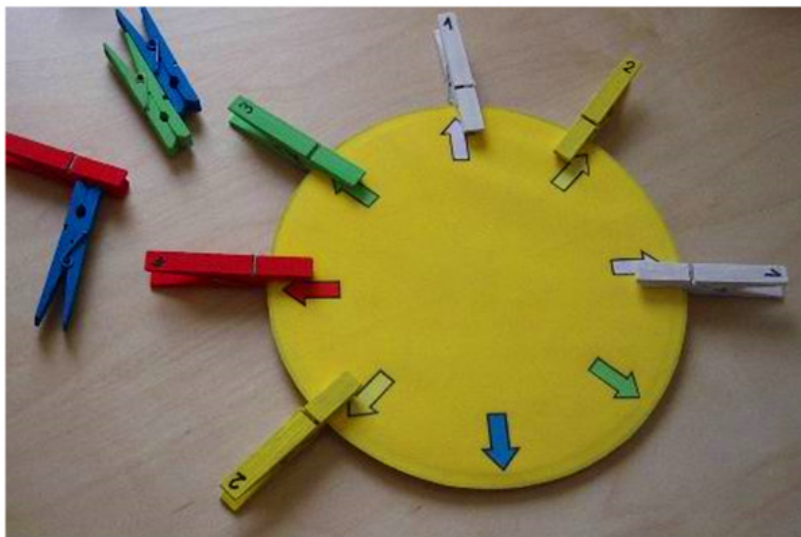
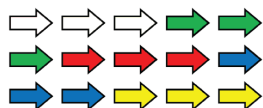
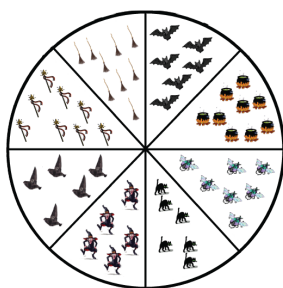


Uitvoering: Bij de kaarten horen wasknijpers. Iedere knijper heeft een kleur en cijfer.

Bijvoorbeeld: 3 witte met cijfer 5, 3 groene met cijfer 6, 3 rode met cijfer 7.

3 blauwe met cijfer 8, 3 gele met cijfer 9. De kleuters tellen het aantal figuren op de taart en knijpen er het juiste cijfer (knijper) aan.

Om te controleren zorg je dat op de achterkant de juiste kleur pijltje staat. Zo kunnen de kleuters achteraf zelf kijken of ze een fout gemaakt hebben.



Leuke links

Tot slot nog enkele links naar sites waar veel leuke ideeën zijn te vinden.

Liedjes op youtube:

- 6 heksen bij elkaar www.youtube.com/watch?v=07Bdn95AKTg
- Foeksia: Als je een heks bent www.youtube.com/watch?v=ZjTMPKEenVM

Prentenboeken op youtube:

- Het piepkleine heksje Platvoetje www.youtube.com/watch?v=LJ1zJacjOuc
- Slimme lotje www.youtube.com/watch?v=Dw8uW7SDnwc
- Hennie de heks www.youtube.com/watch?v=CZVTTuYXvdQ
- Verhalen van de boze heks www.youtube.com/watch?v=JReidvZBf84

Sites met werkbladen en ideeën:

- www.juf2juf.info/Projecten/Fantasie/Heksen.html
- www.jufsanne.com/?s=heksen



Beste mensenkinderen,



Ik heb een groot probleem! Kunnen jullie me alsjeblieft helpen? Het zit zo: ik was op weg naar het heksenfeestje van mijn oudtante Heksemien. Oh ja, zelf ben ik ook een heks maar dat hadden jullie wel door denk ik. Ik had mijn koffer aan mijn bezemsteel gehangen. Maar toen ik aankwam zag ik dat de koffer was opengegaan... Al mijn spulletjes zijn eruit gevallen:

Mijn toverstok, mijn toverketel, mijn lepel, mijn toverflesjes, mijn glazen bol en mijn beste toverboek.

Toen ik van schrik ging landen is ook nog mijn heksenbezem gebroken. Nu kan ik niet meer terugvliegen... en de dieren in het bos rekenen op mij! Er zijn namelijk veel dieren ziek en ik breng ze elke dag een toverdrankje om ze beter te maken. De toverrecepten hiervoor liggen bij mijn toverhuisje in het bos. Willen jullie me helpen? Als je goed kijkt en leest kunnen jullie ook de drankjes wel maken en dan naar de dieren brengen. Ik denk dat jullie juf wel weet waar het heksenbos is. Het huisje is vlakbij de witte boom met de heksenbezem. Ik doe mijn best om lopend terug te komen om zelf weer die arme lieve zieke dieren in het bos te helpen. Maar ik ben er nog niet!

Als jullie ook de toverspullen kunnen vinden ben ik helemaal blij!

De allerbeste groeten van

Toverheksje Petronella

Bêste minskenbern,



Ik ha in grut probleem! Kinne jimme my miskien helpe? It sit sa: Ik wie ânderweis nei it heksefeest fan myn moaike Heksemien. O ja, ik bin sels ek in hekse mar dat hienen jim wol troch tink. Ik hie myn koffer oan myn biezem hong. Mar doe't ik oankaam seach ik dat de koffer iepen gien wie. Al myn tsjoenguod is derút fallen!

Myn tjoenstokje, myn tsjoentsjettel, myn leppel, myn tsjoenfleskes, myn glêzen bol en myn bêste tsjoenboek.

Doe't ik fan skrik lânen gong bruts ek noch myn biezem yn twa stikken! No kin ik net mear ~~weromflean~~... en de bisten yn it bos rekkenje op my! Der binne nammentlik ferskeidene bisten siik en ik bring se alle dagen in tjoendrankje om wer better te wurden. De resepten lizze wol by myn tjoenhúske yn it bos. Wolle jimme my helpe? As jim goed sjogge kinne jim dy drankjes ek wol meitsje en nei de bisten ta bringe dochs? Ik tink dat jim juffer wol wit wêr it heksebos is. It húske stiet flakby de wite beam mei de heksebiezem. Ik doch myn bêst om rinnende wer werom te kommen om sels wer dy leave siike bisten te helpen. Mar ik bin der noch net!

As jim ek noch myn tsjoenguod wer fine kinne dan bin ik hielendal wer bliid!

It alderbêste fan

Hekske Pieterrella

















